

FOLYÓIRATCIKKEK

1/69

002.55:519.2:659.2/.3

Az informatika tartalma és más ismeretággal való összefüggése.
/Náplň informatiky a její souvislost s jinými obory./ - WIESENBERGER, I. = Technická knihovna, 12.k. 4.sz. 1968. p.120-124.

A tudományos információkkal foglalkozó ismeretágot, amelyet általában informatikának neveznek, többféleképpen lehet értelmezni. Vannak, akik csak a tudományos információ elméletét /a szűken vett informatikát/ értik rajta. Mások az elmélet mellett a szervezett információk tevékenységet is ide sorolják. Ismét mások - köztük a szerző - minden olyan tevékenységet, amely a tudományos, illetve szakmai információk elméletével, történetével, metodikájával, szervezetével, oktatásával és gyakorlatával foglalkozik, az informatika fogalma alá rendelnek. Egyelőre kétséges, hogy a kulturális információk elmélete és metodikája az informatikába tartozik-e.

Az informatika elmélete az információk strukturáját és tulajdonságait, az információs tevékenység törvényszerűségeit és kapcsolatait tanulmányozza. Ezen belül a következő témák foglalkoztatják: az információk keletkezése, közlése, áramlása, befogadása; az információk gyűjtése, feldolgozása, tárolása és visszakeresése; az egyéni és társadalmi információigény; információs kapcsolatok egy-egy tudományágon belül, az egyes tudományágak, illetve a tudomány és a technika között; az információk kívánatos teljessége, időszerűsége, megbízhatósága; az információk arányos mennyisége a közlés, valamint a hozzáférhetőség alkalmas és hatékony volta szempontjából; az információk hatékonyságát illetően az idő- és térbeli átvitel, az intézményen belüli és az intézmények közötti áramlás, az ismeretágon belüli és az ismeretágak közötti, a horizontális és vertikális terjedés, a nemzetközi közlés és a közismert és rejtett információs csatornák problémái; az információk hatása a különböző tudomány- és ismeretágak együttműködésére, kölcsönös befolyásolására; az információs entrópia és redundancia csökkentésének lehetőségei; az un. információs probléma megoldása a szakirodalmi áradat körülményei között.

Az informatika gyakorlati alkalmazásában fő feladatként a tudomány, a technika és egyéb emberi tevékenységek helyzetét állapítja meg, és gyakorlati vagy elméleti felhasználásra teszi hozzáférhetővé termékeit. Biztosítja a felhasználók /szervek, intézmények, intézetek, kollektívák, egyének/ informáltságát, termékeivel növeli az egyéni felhasználók kvalifikációját, és arra törekszik, hogy a hozzáférhetővé tett információkban található ismereteket minél nagyobb mértékben hasznosítsák. Tehát nemcsak az igények és szükségletek passzív kielégítése a feladata, hanem az aktív igényfelkeltés is.

Az informatika, mint alakuló új ismeretág - saját módszereinek kialakítása mellett - sikerrel alkalmazza és egyben továbbfejleszti több más ismeretág módszereit /könyvtári szakismeretek, bibliográfia, dokumentáció, matematikai és szemantikai információelmélet, logika,

nyelvészet, lélektan, szociológia/, miközben a legkorszerűbb reprodukciós, valamint gépesítésen és automatizálásán alapuló technikára támaszkodik. Emellett az informatika és más ismeretágak között tartalmi kapcsolatok, átfedések is vannak. Leglényegesebbek az alábbiak:

1. könyvtári szakismeretek, amelyekhez az informatika fejlődésében, de alkotó módon kapcsolódik. Módszereik részben közösnek. Működésük addig fedi egymást, amíg mindkettő a szakirodalommal foglalkozik. A fő különbség köztük az, hogy az információk szakemberek a lehető leggyorsabban gyűjtik, tárják fel és teszik hozzáférhetővé az információkat, tekintet nélkül arra, hogy dokumentumokban vagy más információk forrásokban találhatók-e, a könyvtárosok pedig a szakirodalom tömegében segítik eligazodni az olvasókat. A könyvtárosok lényege a dokumentumok beszerzése, nyilvántartása, katalogizálása, osztályozása, megőrzése, a bibliográfiai-referenz tevékenység és az irodalompropaganda. Az információk munka lényege a dokumentumok analízise, referátumok készítése, az irodalomkutatás és a tanulmányi munka iránti szükségletek vizsgálata, irodalomkutatások és elemző tanulmányok készítése;

2. a tömegközlés ismeretága, amely a sajtóval, a periodikákkal, a rádióval, a televízióval stb. az általános információk nyújtásának szintjéig foglalkozik. Amint a szakismereti információkra kerül sor, már az informatika területére lépünk;

3. a matematikai információelmélettől az informatika számos szakkifejezést vesz át /pl. entrópia, redundancia, információcsatorna, információkapacitás, zaj, bemenet, kimenet stb./. A különbség köztük az, hogy az informatika mindenekelett az információk tartalmi, alkalmassági összetevőit, a matematikai információelmélet pedig az információk mennyiségi összetevőit vizsgálja;

4. a statisztikai adatok feldolgozása, ha csak nem olyan területéről van szó, mint amilyen pl. a könyvviteli nyilvántartás.

A szerző szerint a többi, kevésbé szoros kapcsolat /szemantika, logika, lélektan, szociológia/ felvázolása meghaladja e cikk kereteit.

/Putala T./

2/69

002.6:659.28:659.4.012.12

A felhasználók információs szükségletei vizsgálatának jelentősége hatékony tájékoztatási rendszerek kiépítése szempontjából.
/Význam výzkumu informačních požadavků a potřeb uživatelů pro budování účinných soustav VTI./ - MERTA, A. = Metodika a technika informací, 10.k. 1-2.sz. 1968. p.3-23.

A kommunikációs folyamat korszerűsítésével kapcsolatos erőfeszítések közben eddig általában megelégedtek arról, hogy a felhasználók információs szokásait és szükségleteit feltáró vizsgálatok ered-

ményeire is tekintettel legyenek. Csak az utóbbi években lehetünk pozitív változások tanulni e téren. Főként az angolszász országokban ismerték fel e mozzanat jelentőségét, de már a szocialista országok is tettek lépéseket a hiányosság felszámolására. /Ld. a cikk 29 tételből álló bibliográfiáját./

1966-ban a Csehszlovák és a Lengyel Tudományos Akadémia tájékoztatással foglalkozó munkatársai elhatározták, hogy 1967 folyamán felméri a két akadémia hálózatában dolgozó kutatók és tudósok információs igényeit. A szerző a továbbiakban e vállalkozást előkészítő kísérleti vizsgálat eredményeit és nehézségeit ismerteti.

A kísérleti vizsgálat a nagy vállalkozás feltételeit, az egyes kutatási fázisok kommunikációs folyamatának jellegzetességeit, az egyes tudományterületek kommunikációs szokásainak, követelményeinek és szükségleteinek eltéréseit kívánta hozzávetőlegesen tisztázni differenciált kommunikációs modellek, illetve a koordinált információ hálózat előzetes felvázolhatósága érdekében.

A kísérleti vizsgálat tárgyát az információk felhasználóinak funkcionális csoportjai /irányítók, idősebb és fiatalabb kutatók/, az információs létesítmények /könyvtárak/ dolgozóinak jellemzői /számuk, képzettségük/, az információs állományok jellegzetességei /nagyság, struktúra, az elsődleges és másodlagos források aránya, formális vagy nem formális jellege/, továbbá a megfelelő közlési csatornák kiválasztásával, illetve technikai színvonalával, az Akadémia és az akadémiai intézetek információ szétugárzási politikájával, az információs létesítmények /könyvtárak/ bel- és külföldi együttműködésével, valamint a kutatások információs előkészítésének létező modelljeivel kapcsolatos problémák képezték.

A Csehszlovák Tudományos Akadémia intézeteiből vett mintát a felmérő és feldolgozó kapacitás elégtelensége miatt a tervezettnél szűkebben, nevezetesen az alábbiak szerint jelölték ki:

természettudományok	5 intézet	21 munkatára	/4,2 %/
műszaki tudományok	5 "	26 "	/5,2 %/
vegyészeti és biokémiai tudományok	6 "	17 "	/2,8 %/
biológiai és orvostudományok	7 "	22 "	/3,1 %/
társadalomtudományok	17 "	58 "	/3,4 %/

Összesen 40 intézet 144 munkatára /3,6 %/

A kísérleti vizsgálat során kérdőíves /ld. a cikk mellékletében/ és kikérdezéses módszert alkalmaztak. A tájékoztatással foglalkozó munkatársak /tudományos könyvtárosok/ tapasztalatainak, valamint egy korábbi, 1964-1966-ból származó felmérés tanulságainak hasznosítására is sor került. Néhány kívánatos intenzív módszer /pl. a naplós módszer, a kritikus esetek módszere stb./ alkalmazásáról idő- és pénshiány miatt kellett lemondaniuk.

A kísérleti vizsgálat fontosabb eredményei a következők voltak:

a/ a válaszadók 97 %-a tartotta az irodalmat /az írásos közlést/ a tudományos információk fő forrásának. A konferenciákat, kongresszusokat, külföldi tanulmányutakat 35 % elsődrendű, 57 % kiegészítő forrásként jelölte meg, /8 % nem nyilatkozott/;

b/ az egyéni dokumentációt a válaszadók 59 %-a mondotta eredményesnek, 23 %-a hiábavalónak. 18 % nem válaszolt a kérdésre. Az egyéni dokumentáció és az információrendszer közötti kapcsolatot 26 % ismerte el teljes mértékben, 34 % részlegesen. 40 % nem ismert el semmiféle kapcsolatot e két forma között;

c/ a tájékoztatási intézmények /könyvtárak/ és szolgáltatásaik létjogosultságát illetően 70 %-ban válaszoltak igennel, 11 %-ban nem, 19 % nem nyilatkozott;

d/ a tudományos dolgozók és az információszakemberek együttműködésével kapcsolatos kérdésekre adott válaszok meglehetősen, de mégis főbb típusokba foglalhatóan szóródnak. Így pl. a kutatások megindítása előtt mindenekelőtt az un. stratégiai, tehát az adott probléma gazdasági és politikai vonatkozásairól szóló információkat veszik szívesen. A kutatás közben tényinformációkat, a kutatás végeztével pedig a közlemény elkészítéséhez szükséges irodalomjegyzékeket, idézeteket kérnek. Az irányítóknak stratégiai és orientációs információkra van szükségük. Az idősebb kutatók - mintegy általában ismerik a forrásokat és beszerzésük formális és nem formális útjait - inkább csak interdiszciplináris információkat várnak. Ezzel szemben a tájékoztatlanabb fiatal kutatók és aspiránsok hálásan fogadnak mindenféle érdemi információt;

e/ az információszolgáltatások minősége a válaszadók 21 %-a szerint az elsődleges források színvonalától, 14 %-a szerint a munka szervezetének és minőségének megjavításától, 17 %-a szerint a gépesítés és az automatizálás bevezetésétől függ. A többi elképzelés erősen szóródik.

A kísérleti vizsgálat eredményei tájékoztató jellegűek, még ha a teljes vizsgálat több vonatkozásban meg is erősíti majd őket. A tanulságok: a teljes vizsgálat megkezdése előtt biztosítani kell a megfelelő feldolgozó kapacitást, külső szociológusok és pszichológusok bevonását, a kérdezők anyagi érdekeltségét, az intézetek vezetőinek támogatását.

A fő módszer a kérdőíves módszer marad, de a kérdéseket egyértelművé és kódolhatóvá kell tenni. Kiegészítésként a kikérdezéses módszer is alkalmazásra kerül. Legalábbis egyes területeken alkalmazni kellene a tartalmi és a kazuális elemzési módszereket /naplós módszer, a kritikus esetek, illetve a kritikus esetek eldöntése tanulmányozásának módszere, valamint a nem hatékony információrendszer elemzése/. Az empirikus módszerek érvényesülését a tudósok és a kutatók meghatározott információhelyzetekben való viselkedésének tanulmányozásán keresztül kellene lehetővé tenni. S végül nem szabad

megfelelkezni a saját alkotómunka eredményeivel kapcsolatos információk terjesztésének tanulmányozásáról sem.

/Futala T./

3/69

002.66:389.6/73/

A Szabványügyi Hivatal Szabványos Referenzadatok Irodájával együttműködő tájékoztatói és adatközpontok. /Information and data centers associated with the National Bureau of Standards Office of Standard Reference Data./ = Information Retrieval and Library Automation, 3.k. 6.sz. 1967.nov. p.4-7.

A National Standard Reference Data System /Szabványos Referenzadatok Országos Rendszere/ 1963-ban alakult meg az Office of Science and Technology /Tudományos és Műszaki Hivatal/ elnökének jóváhagyásával abból a célból, hogy a fizikai tudományokban kritikailag értékelt, szabványos adatokat bocsássonak az USA tudományos és műszaki szakemberei rendelkezésére. A rendszerben együttműködő és a cikkben témakörükkel együtt felsorolt 28 intézményt a National Bureau of Standards /Országos Szabványügyi Hivatal/ fenti osztálya koordinálja. A 28 intézmény a következő témaköröket képviseli: ötvözetek sajátságai, atomszinképek és energiaszintek, atom- és molekuláris folyamatok, atomi átmeneti valószínűségek, biner fémek és metalloidok sajátságai, fémes oxidok sajátságai, kémiai kinetika, kis hőmérsékletű kristályadatok, kétatomos molekulák szinképe és energiaszintje, gázdifúzió, difúzió fémekben és ötvözetekben, sóoldatok, nagy nyomás, szervetlen sók nagy hőmérsékleten, atomfizika, atomfizika, fényszóródás, fajhők alacsony hőmérsékleten, atomfizika, fényszóródás, fajhők alacsony hőmérsékleten, tömegspektrometria, mikrohullámú spektrumok, elektromágneses sugárzás és atommag kölcsönhatása, sugárkémia, elektrolitoldatok sajátságai, szupravezetőképes anyagok, termodinamikai adatok, termofizikai adatok, röntgensugárzás gyengülési együtthatói.

/Schiff E./

4/69

025.3:681.31

A bibliográfiai tájékoztatás hatékony felhasználása és az automatizálás szerepe ebben a műveletben. /The effective use of bibliographic information and the role of automation in this process/ - REIMERS, P.R. = Libri, 17.k. 4.sz. 1967. p.305-313.

A Library of Congress /Kongresszusi Könyvtár/ MARC elnevezésű /Machine Readable Catalog = géppel olvasható katalógus/ rendszerében a bibliográfiai adatok gépbe vitelét kezdte meg. A katalóguskártyák tartalmát gépi adathordozóra /lyukszalagra/ vitte fel. A computer mágnesszalagra írta át az anyagot. Jelenleg hetenként készítenek új mágnesszalagot, amelyet a kísérletben résztvevő 16 különböző gyűjtőköri könyvtárnak küldenek ki. A szalagok átlagban hetenként 800 új címet tartalmaznak.

A műveletek:

a MARC rendszerben a hagyományos könyvtári feldolgozásból kiemelt kártyák alapján bibliográfiai összeállítást készít a computer, úgy, hogy

az egyes tételeket a szerkesztő megfelelő kódjelekkel látja el;

az előkészített anyagot lyukszalagra lyukasztják;

a lyukszalagot a computer mágnesszalagra teszi át és közben ellenőrzi az adatokat;

a heti összesített anyagot tartalmazó mágnesszalagról reprodukciót készít terjesztésre.

A kísérlet közben igen nagy gondot kellett fordítani szervezési kérdésekre, a formátum és a jelkészlet egységesítésére. Kimutatható volt, hogy a feladat gépreszervezése csak akkor eredményes, ha abban a könyvtárak is résztvesznek.

A heti kumulált szalagok terjesztése nem vált be, az anyag túlságosan felduzzadt. Ezenkívül a felhasználók is inkább csak az új beszerzések iránt érdeklődnek.

A MARC tulajdonképpen olyan tudományos kísérletnek fogható fel, ahol az egyes feltételek hatását vizsgálják. Így például ebben az esetben a katalógizálási módszeren nem változtattak, csak az automatizálás hatását figyelték.

Tapasztalat szerint, az ilyen munkáknál a computer- és a könyvtári szakembereknek meg kell érteniük egymást, ismerniük kell a vonatkozó szakkifejezéseket. A különféle könyvtárak különféle szokásai, igényei miatt megfelelően hajlékony programokat kell készíteniük, amelyek alkalmasak az egymástól eltérő feladatok elvégzésére is. Ugyanakkor azonban a rendszernek bizonyos stabilitást is kell mutatnia.

/Schiff E./

5/69

025.33:77

Cimlapfényképezés a katalóguskészítő munkában. /The use of title-page photography in cataloging./ - WEIMERSKIRCH, Ph.J. = Library Resources and Technical Services, 12.k. 1.sz. 1968. p.37-46.

A cimlapfényképezés lehetőségeire a katalógizáló munkában már 1853-ban - nem sokkal a fényképezés feltalálása után - felhívták a figyelmet. Attól kezdve egészen napjainkig sok könyvtár állította könyvfeldolgozó, katalóguskészítő munkája szolgálatába a fényképezést, és számos tanulmány foglalkozott ezzel a kérdéssel. J. WEIMERSKIRCH cikke e publikációk összefoglalása alapján ismerteti a cimlapfényképezés történetét és lehetőségeit.

Első ízben A. BLOR irt Dublinben, 1853-ban, a cimlapfényképezés útján összeállítható katalógusokról, majd 1878-ban a londoni H. STEVANS dolgozta fel ezt a témát egy tanulmányban, s egyuttal ösz-

szeállított egy címlapokból álló bibliográfiát. Elsősorban "a régi, ritka, szép és drága könyvek" feldolgozására, ismertetésére tartotta alkalmasnak a fényképezést. Egy bibliográfiai központ létrehozását is tervezte, ahol a könyvtárak és privát érdeklődők önköltségi áron beszerezhetnék a címlapfotókat. A fényképezéssel előállított katalóguslapnak számos előnye van a hagyományos címléirással szemben. Előállításra gyors és egyszerű, a leírás pontos. Régi könyvek változatai jobban megkülönböztethetők egymástól, mint leírás alapján. Ezért ajánlották később - az 1930-as években - nyomtatott régi könyvkatalógusok illusztrálására a címlapmásolatokat. Hátrányos itt a lemezkészítés költségessége, s általában problémát jelent a kiegészítő adatok elhelyezése a fényképen, valamint a könyvekhez igazodó fotopapír méret és kicsinyítési arány megválasztása. Több javaslat és meg nem valósult terv után L. POLLY-BASSITTA 1952-ben már egy nagyszabású gyakorlati munkát ismertetett, a berlini Pädagogische Zentralbibliothek /Központi Pedagógiai Könyvtár/ állományának címlapfényképes katalógizálását.

A 600 000 kötet feldolgozásához hagyományos módon 4 címléirő 10 évi szakadatlan munkájára lett volna szükség. Fényképezéssel ezt a feladatot egyötöd idő alatt lehet elvégezni. A 14,5 x 10,5 cm méretű fényképek jobb oldalán a mikrofilmről kinagyított címlapfoto, bal oldalán a bibliográfiai kiegészítés kap helyet. Angliában is hasonló munkákat végeztek, ezekről W.F. BROOME számolt be 1953-ban. Ott 75 x 125 mm méretű fotokartonokra dolgoztak. Az 1950-es években több német és amerikai könyvtár dolgozott fel jelentős mennyiségű könyvanyagot címlapfényképezéssel eljárással. 1960 után már Xerox Copyflo gépeket is felhasználnak a címlapfelvételek visszanyagítására. Ajánlékba kapott vagy vásárlás útján nagy tömegben beszerzett könyvanyag esetében gyorstájékoztatókat állítottak össze ezen a módon. A fényképezéses feldolgozás gyakorlatát más területekre, egyéb dokumentumokra - képekre, térképekre stb. - is kiterjesztették. Ez a módszer tehát a mai feladatokhoz is korszerű eszközök útján jól felhasználható.

/Tőkés L./

6/69

028.8

A két kultúra jelentkezése a tájékoztató munkában. Az évenkénti Aslib konferencia második előadása. /The two cultures in information work. The second Aslib annual lecture./ - FRANCIS, F. = Aslib Proceedings, 20.k. 6.sz. 1968. p.266-277.

Sir Frank FRANCIS, a British Museum és Könyvtárának igazgatója az Aslib /Association of Special Libraries and Information Bureaux = Szakkönyvtárak és Tájékoztató Irodák Szövetsége/ konferencia hallgatósága előtt röviden visszaemlékezik a kezdeti időkre - a 20 és 25 évvel ezelőtti évekre - amikor egy hasonló előadás keretében a British Museum Könyvtárának szolgáltatásait ismertette, amely akkor

is már egyike volt a valóban értékes szakkönyvtári gyűjteményeknek. Akkor a nagy könyvtárak felelősségéről beszélt, most is aktuálisnak érzi ezt a témát - különös tekintettel a tájékoztató és dokumentációs munkára.

Ugy érzi, hogy annak a dokumentációs szemléletnek, amelyet BRADFORD és előtte Paul OTLET és Henri LA FONTAINE brüsszeli Institut International de Bibliographie / Nemzetközi Bibliográfiai Intézet/ képviselt, napjainkban a Szovjetunióban a VINITI-ben /Vszesszojuzntuj Insztitut Naucsnoj i Tehnicseszkoj Informacii = Össz-szövetségi Tudományos és Műszaki Tájékoztatási Intézet/ teljesedik ki. Majd részletesen ismerteti az 1963-ban Moszkvában járt Aslib delegáció beszámolóját.

A VINITI olyan nagyfokú szervezettséget képvisel, amely világosan mutatja, hogy a Szovjetunióban tisztában vannak azzal, milyen fontos a legfrissebb tudományos és műszaki "know-how" ismerete, jól lehet ez határtalan erőfeszítésbe és költségbe kerülni.

Végezetül a VINITI hatásáról beszél az angliai tájékoztatói tevékenységgel kapcsolatban.

A továbbiakban a modern szellemi élet és az egyetemek napjainkban alapvetően megváltozott viszonyát említi.

A következőkben a Carnegie Institut of Washington elnökének jelentésére célozva a kommunikáció és a könyvtárak viszonyáról szól. A történeti visszapillantás során szó esik arról, hogy az alexandriai könyvtár "őrzi" nem pusztán őrizték és gyűjtötték a papirusztekercseket, hanem egyuttal tanító mesterek is voltak. Nagy gonddal tanulmányozták a szövegeket, résztvettek társadalmuk vallási és oktatási rendszerében, és nagymértékben befolyásolták az általános kommunikációs rendszert. A középkori könyvtárosok sem változtatták meg alapvetően ezeket a funkciókat, csak különféle csatornába irányították őket, adaptálva sajátos társadalmi környezetükhöz.

A könyvnyomtatás felfedezése és a tudományos kutatás növekedése kiszélesítette és megnövelte a könyvtáros szerepének fontosságát is. Nemcsak a könyvek váltak tökéletesebbé, mint előbb voltak, de a könyvtárak is igazi értelemben vett laboratóriumai lettek a tudósoknak. A könyvnyomtatás megszüntette azt, hogy a tudás csak kevesek privilégiuma lehessen. A 19. század folyamán pedig valóra válhatott az egyetemes oktatás.

A komplex kommunikációs rendszer, amely ma a nyugati világban működik, számtalan "műszer" függvénye, amelyeknek egyike a könyvtár. A telefon, a rádió, a TV, nem említi az újságot, a sajtót, mind-mind a kommunikációs rendszer része.

Megállapítja, hogy a mai könyvtárosnak már nem az a vágya, hogy minden áron növelje, halmozza az anyagot, hanem, hogy elkötelezze magát egyes kutatási területeknek és azon a területen lehetőleg felszínre hozzon mindent, azoknak az érdekében, akik az illető kutatási területen dolgoznak.

Az írásbeli közlés minden fajtájának növekvő jelentőségéről beszél a jelenkori társadalom sikeres működtetése érdekében. Ez egyben feltételeket szab a tudomány és a technika számára. Arra kényszeríti a könyvtárost, hogy felkutassa és adaptálja az információk hozzáférhetővé tételének új módszereit nemcsak a tudósok, hanem az ipar, a kormányzat számára is.

Idézi BRADFORDot, akinek véleménye szerint "nincs hatékony tájékoztató szolgálat széles körű, alapos könyvtár nélkül".

Az irodalom hozzáférhetőségével kapcsolatban a szakkönyvtárak rendszerének feladatait részletezi. Szerinte minden országban olyan műszaki és tudományos központi gyűjtemény létesítése szükséges, amely lehetővé tenné a párhuzamos tudományos és műszaki munkák kiküszöbölését.

A szakkönyvtárak, kicsik és nagyok egyaránt, speciális szakterületükön belül elsődleges információs források lehetnének.

Sir Frank FRANCIS a fő problémát a kiadványok számának óriási mértékű emelkedésében látja. A hely-igény problémája egyre növekszik, ez a veszély a bibliográfiai és tájékoztatói "segélynyújtás" terén is jelentkezik. A cél, hogy a megnövekedett állomány továbbra is változatlanul megfeleljen használói igényeinek. A probléma egy másik vetülete, hogy egyidejűleg a könyvtári testületek hivatásos és képzett illetékeseit csak rutin-feladatokra használják fel, gyakran végzettségüknél jóval alacsonyabb fokon.

Az egyetemi végzettségű gárda sok esetben nem tudja feladatát ellátni, elkedvetlensedik, mert munkája alatta marad saját elképzeléseinek.

Végezetül megállapítja, hogy több hely, nagyobb létszám, nagyobb anyagi alap szükséges ahhoz, hogy végre tudják hajtani hivatásukban rejlő feladataikat és kötelelességeiket. A könyvtári állomány növekedése növeli a felelősséget. A fejlődésben nem lehet megállni, de el kell kerülni a specializálódás leegyszerűsítését, a nagy könyvtáraknak meg kell felelni a modern élet és a jövő követelményeinek.

A nagy könyvtárakról is említést tesz /research library - big library viszonylat/. Megállapítja, hogy nincs semmi köztük a SNOW-féle két kulturának a szétválasztásához. Kötelelességük megőrizni gyűjteményüket és állandó lehetőséget teremteni a hozzáférhetőségre. Ezért minden nyelven megjelent kiadványokat gyűjtenek, katalógusokat készítenek, állandó tájékoztató és közkönyvtári funkciót is gyakorolnak. Az az elképzelés, amely sok helyen tartja magát - az előadó szerint - hogy a szakkönyvtári hálózat bizonyos fokig helyettesíti a központi, általános gyűjtőkörű gyűjteményeket, teljesen tarthatatlan. Nem néhez összegezni az okot, hogy miért nem: ezek a könyvtárak különleges, speciális cél vagy csoport érdekében létesültek, céljuk, hogy a részterületről minden, egy bizonyos helyen megtalálható legyen.

A tudományos kutatók igényei a természettudományok területén

egészen mások a könyvtárral szemben, mint az általános és humán tudományok területén.

Végezetül megállapítja, hogy a modern tájékoztató szolgálat iránti igény előre nem láthatóan heterogén és csak a legösszetettebb és felelősségteljesebb, rugalmasan szervezett könyvtár tud megfelelni ennek. A felületesség és a tulságos specializálódás egyaránt nagy veszély.

Bármiféle irányból közeledünk a tájékoztatás problémájához, nem tudjuk követni Lord SNOW elveit, mert Dixon WECTER Berkeley-i professzorra hivatkozva, - kijelenti: "A humán műveltségük számára nem kevésbé fontos megtanulni, hogy a természettudományok hogyan alakítják újra a világot, mint a természettudósok számára azoknak az elveknek a megismerése, amelyeket az embernek a világban elfoglalt helyéről nyújt a humán kultúra. A világ jelenlegi tudásának őre és a jövőbeli tudásnak megtartója a nagy tudományos könyvtár."

/Horváth K./

7/69

550.82:778.14.072

Mikrofilmezéssel oldják meg a Geológiai Tudományos Intézet adat-tárolási problémáit. /Microfilm solves data handling problem for Institute of Geological Sciences./ = Microdoc, 7.k. l.sz. 1968. p.15-17.

A londoni Institute of Geological Sciences /Geológiai Tudományos Intézet/ 300 000 dokumentumból álló, furási adatokat tartalmazó gyűjteményét mikrofilmare veszik. Ebben az intézetben gyűjtötték össze 1835-ig visszamenőleg az olaj-, gáz-, vizkutatásra és -furásra vonatkozó adatokat, s ez a gyűjtemény évente egyre nagyobb mennyiségű dokumentummal gyarapszik. Ezek a dokumentumok a publikáltak kivételével csak egy példányban voltak meg, s mivel nemrég a személyzet egy részét egy távolabb eső hivatali épületben kellett elhelyezni, a gyűjtemény használata eredeti formájában kérdésessé vált. Ezért a mikrofilmezés mellett döntöttek.

3 M Filmsort ablakos kártyákat állítanak elő. Minden felvételtől két másolatot készítenek. Így azon kívül, hogy a másolatok azonnali elkészítését megoldották, jelentős férőhelyet is nyernek, mint-hogy irodákban az eredeti helyett a 90 százalékos helymegtakarítást eredményező másolatokat helyezik el, s az eredeti dokumentumokat pót-raktárakban tárolják. Az eredeti negatív filmfelvételeket egy központi raktárban őrzik, de mindkét irodájuk kap egy-egy másolati példányt. A mikrofilmeket Filmac 200 és Filmac 400 M típusu olvasó-másoló készülékkel tudják olvasni vagy gyors eljárással papírra nagyítani.

/Tókes L./

8/69

681.31:378.633

Meddig engedhetik meg maguknak közgazdaságtudományi fakultása-
ink, hogy az adatfeldolgozást figyelemre se méltassák? /Wie lange
können es sich unsere wirtschaftswissenschaftlichen Fakultäten noch
leisten, die Datenverarbeitung zu ignorieren?/ - BLAU, H. - POHL, H.
= Bürotechnik + Automation, 9.k. 5.sz. 1968. p.225.

Az NSZK-ban, a közgazdaságtudományi egyetemek tanrendjében az ötvenes évek végéig a studiumok között az adatfeldolgozás nem szerepelt. A hatvanas években a vezetéstudomány egyik részét képező szervezési ismeretekben megemlítik, mint igen költséges technikai segédesszközt, de részletesen nem oktatják.

Emnek következményeként

az adatfeldolgozás problémáit legalább elméletileg értő szakember az egyetemi vizsgák lezárása után sem áll a vállalatok rendelkezésére;

a vállalatok a szakemberhiányt ezért részben magán-, részben állami intézetekben - koordinálatlanul és rendszertelen módon - kiképzett munkaerővel pótolják.

A vezetők tájékoztatása a vállalaton belül megköveteli, hogy a megfelelő adat /információ/ a megfelelő időben és helyen álljon rendelkezésre. Egyre több helyen szerveznek - az USA példáját követve - tájékoztatási igazgatói /information director/ munkakört: feladata a megfelelő vezetési szintek információkkal történő ellátása. Az egyre erősödő konkurrenciaharcban csak az összes szükséges belső és külső adattal naprakészen rendelkező vállalat maradhat felül. Ezért az egyetemektől meg kell követelni az elektronikus adatfeldolgozás oktatását. A közgazdasági fakultásokat megfelelő oktatókkal és adatfeldolgozó berendezésekkel kell ellátni. E tevékenységet az államnak anyagilag is támogatni kell, mert kevés ennyire kifizetődő állami beruházás van. Minden helytelenül beszerzett és ki nem használt elektronikus berendezés gazdasági tékozlás.

Tisztában kell azzal is lenni, hogy egyetlen egyetemi tanszék - jelen esetben az Universität Köln Wirtschaftswissenschaftliche Fakultät /Kölni Egyetem Közgazdaságtudományi Kar/ Szervezési és automatizálási tanszéke - az NSZK összes adatfeldolgozási problémáját megoldani és valamennyi rendszerelemzőt kiképezni nem tudja. Miután e területen a kutató- és oktatómunka igen költséges, célszerű a munkát más egyetemekkel megosztani, a tanterveket szakosítani.

/Szepešváry T./

9/69

681.31:65.012.4

Az automatizálás hatása a középszintű vezetőkre. /Der Einfluss der Automation auf die mittleren Führungskräfte./ - SCHWEISHEIMER, W. = Bürotechnik + Automation, 9.k. 6.sz. 1968. p.300-302.

Az automatizálás irodalmából kifelejtett téma a szakmunkások és az irányításban résztvevők között elhelyezkedő középszintű vezetők /middle manager/ kérdése. Eddig főleg a segédmunkás gárda és az automatizálás kölcsönhatásával foglalkoztak: így például az American Foundation on Automation and Employment /az automatizálás és a foglalkoztatottság kérdésével foglalkozó amerikai alapítvány/ vizsgálta az automatizálás hatását a segédmunkások foglalkoztatottságára. Legújabb kutatásaikban azonban már szerepel a középszintű vezetők kérdése is.

E réteg fogalmi meghatározása nem egységes. A különböző definíciók szerint például ide tartozik

mindenki a vállalat elnöke és a vezető szakmunkás között, vagy
mindenki, akit Amerikában "fehérgallérosnak" neveznek /azaz a vezető szakmunkás feletti szinten, de nem az irányításban dolgozik/, vagy

mindenki, aki a döntések végrehajtásáért felelős, de döntéseket nem hoz.

22 vállalatnál lefolytatott vizsgálat szerint az automatizálás már betört erre a területre, ugyanakkor azonban a fenti réteg tagjainak száma nem változott, így munkanélküliséget nem okozott ez a folyamat. Ennek az az oka, hogy az elvégzendő munka volumene nőtt meg jelentősen. Például a Metropolitan Life Insurance Company /Metropolitan Életbiztosítási Vállalat/ 75 %-kal növelte üzleti tevékenységét a réteg létszámát állandó értéken tartva.

Kimutatható az is, hogy a számítógépek jelenleg még csak főleg az írásbeli munkákat vették át és csak a nem jelentős döntések végrehajtásával foglalkoznak. Ez a tény azonban inkább csak szubjektív tényezők /idegenkedés, szkepticizmus, meg nem értés/ eredménye: a számítógépes rendszerek már most is sokkal többre képesek.

Még megfelelő idővel rendelkezünk ahhoz, hogy a fenti réteg átkepezhesse magát a számítógépes rendszerek működtetésére. Ezzel a munkával foglalkozó szakemberekben különben is nagy a hiány.

Az ipari vezetők véleménye szerint:

a középszintű vezetőkkel szemben támasztott követelmények jelentősen megváltoztak, megszűnnek lassan az ismétlődő feladatok, munkájuk több önálló gondolkodást igényel;

az eljövendő időszak középszintű vezetője nem a computer-specialisták közül kerül ki: kifejezetten vezetői erényekre továbbra is szükség lesz;

a vállalati hierarchia egyszerűbb lesz, az információáramlás koncentráltabb;

a computeres módszerek bevezetésével szembeni idegenkedés csökkenni fog;

eddig azonban jelentős változás még nem mutatható ki a közép-szintű vezetők képességében;

nincs oktatási program arra nézve, hogy ezek a vezetők megtarthassák helyüket a computerok bevezetése után is, bár erre nagy szükség lenne;

tény az, hogy a legtöbb vállalat vezetése még nem elég érett arra, hogy computert vezethessen be vállalati rendszerébe. Ez is az egyik oka annak, hogy jelenleg a középszintű vezetők foglalkoztatottságában változás még nem mutatható ki. A problémával azonban foglalkozni kell, mert a közeljövőben már igen élesen fog fellépni.

/Schiff E./

10/69

744:778.14.072/083.74/

BS 4210.sz. angol szabvány: előírások műszaki rajzok és adataik mikrofilmzésére 35 mm-es filmen. /BS 4210. Specification for 35 mm microcopying of engineering drawings and associated data./ - BARRETT, W.J. - Microdoc, 7.k. 1.sz. 1968. p.11-14.

Angliában már évek óta érzik a hiányát a műszaki rajzok mikrofilmzése szabványosításának. Ezt a hiányt igyekeznek pótolni az új angol szabvány. Az 1.rész, amelyet már kiadtak, az ajánlott eljárásokkal foglalkozik. A 2.rész, amely még csak a bizottsági tárgyalások, a szerkesztés stádiumában van, a fényképeszeti szabványokat tartalmazza. A 3.rész hamarosan megjelenik, ez az ablakos kártyákra vonatkozó előírásokat tárgyalja. Az angol szabvány a metrikus méretegységeket veszi alapul. A rajz-méreteket tekintetben az ISO szabványához, az A méret-táblázathoz igazodik. Ennek az a lényege, hogy a rajzok oldalainak aránya $1:\sqrt{2}$, s a rajzok felezésével kapjuk a következő méretet. Az A/O formátum területe 1 m^2 . A jövőben az angolok is ezt tekintik irányadónak. A régi rajzformátumokról külön fejezetben írnak. A szabvány 1. részében általános kérdéseket és különféle meghatározásokat tárgyalnak, pl. a kifejezések magyarázatát és a negatív-pozitív meghatározását. Ismertetik a mikrofilmzésre kerülő eredeti rajzok típusait, az A méreteket, a filmek tulajdonságait és méreteit. Meghatározzák az ajánlott kicsinyítési arányokat.

Az előkészületben lévő 2.rész foglalkozik a különféle filmgenerációkkal, vagyis az eredeti felvétel többszörözése által nyert mikromásolatokkal, a film fedettségének mérésével és a kívánatos fedettség mértékével. Ebben a fejezetben ismertetik majd a vizsgálati jel-táblázatot az élesség, feloldóképesség stb. meghatározására, továbbá a jól nagyítható negatív felvétel tulajdonságait. Es a rész a tovább-

biakban a filmben visszamaradó káros hatású vegyi anyagok vizsgálatáról és más minőségvizsgálatokról közöl részletes előírásokat.

A 3.rész a műszaki rajzok mikrofelvételét tartalmazó 35 mm-es ablakos kártyák előírásaival foglalkozik. Ez a tervezet már tuljuttott a bizottsági tárgyalás szakaszán, jelenleg a szakértők között kőrözik a szöveget. Ezért erről a részről egyelőre nem közölnek részleteket.

/Tőkés L./